

O ISTORIE A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE: IMPACT ȘI RECEPTARE

Radu PAVEL GHEO

Universitatea de Vest din Timișoara

pavel.radu@e-uvv.ro

A History of Romanian Contemporary Literature: Impact and Reception
DOI: 10.35923/AUTFil.60.04

At the beginning of 2021, Mihai Iovănel published *Istoria literaturii române contemporane – 1990-2020*, the first Romanian history of literature that scrutinizes the post-communist period. Another novelty brought by this book is that it proposes an ideological approach to the literary field, with a strong (post) Marxist bias, in accordance and synchronicity with the global trend in the humanistic field, but not very popular in the Romanian cultural space. No wonder it was, perhaps, the most commented upon literary study of the past years, and most of the reviewers and critics focused on this controversial approach towards contemporary literature, favouring or rejecting its validity. This paper tries to establish the influence of Iovănel's ideological approach on the interpretation of contemporary literature and the aesthetic validity of his work. At the same time, it deals with the impact this book had in academic and literary circles, surveying the recent opinions and judgments on the book and the interplay of ideological/aesthetic arguments of the reviewers. The analysis shows that, more often than not, the reviewers' ideological positioning is relevant and influential upon their judgments, even if they manage to preserve their scientific objectivity. The paper also stresses the importance of this pioneering work and the shift in perspective it proposes, together with its limits (sometimes accepted by the author), and it establishes its relevance as a starting point for similar studies in the future.

Keywords: *literary history; Romanian literature; post-Marxism; ideological approach; literary canon.*

La începutul anului 2021, Mihai Iovănel a publicat la Editura Polirom din Iași un volum masiv, ce avea să fie cea mai comentată lucrare de critică și istorie literară a anului: *Istoria literaturii române contemporane –*

1990-2020. Un studiu istoric consistent, comprehensiv, ce acoperă, practic, întreaga epocă literară postcomunistă, începând chiar, strict cronologic, din perioada optzecistă și cu excursuri în epocile anterioare, lucrarea lui Iovănel încerca să cartografieze câmpul literar autohton de după căderea comunismului în evoluția lui (sau, mai bine zis, progresia lui) în noile cadre istorice și socio-economice, luând în calcul fiecare aspect al acestuia, de la instituțiile culturale în sens larg (uniuni de creație, cenacluri, universități) până la cele de propagare și difuzare a creației artistice, cum sunt revistele și editurile. Ambițiosul proiect și interesul previzibil pe care l-a stârnit lucrarea au făcut ca, la puțin timp după apariția ei, în spațiul media să apară reacții mai mult sau mai puțin temperate (când și când chiar umorale) și, foarte repede, o serie de cronici și recenzii avizate – multe cu tentă polemică –, iar revista sibiană *Transilvania* i-a dedicat un număr dublu, 7-8 (iulie-august) 2021.

O istorie așteptată

Era inevitabil să se întâmple astfel. O impunea însăși natura lucrării lui Iovănel, care, ca orice istorie literară, are un caracter monumental și tentează un statut canonic și canonizant. Nu altfel a fost întâmpinată *Istoria critică a literaturii române*, publicată de Nicolae Manolescu cu treisprezece ani în urmă. În plus, la Iovănel avem de-a face cu o istorie a literaturii române din postcomunism, din epoca strict contemporană, unde termenul „contemporană” din titlul lucrării ar putea fi înlocuit foarte ușor cu cel de „recentă” sau „actuală”. Autorul însuși ține să precizeze și să delimiteze strict încă din deschiderea *Istoriei...* sale sensul pe care îl dă acestui adjectiv și corelația cu obiectul lucrării: „Cartea de față este prima istorie a literaturii române din postcomunism. Se numește *Istoria literaturii române contemporane* ca omagiu adus lui E. Lovinescu, [...] dar și pentru a repara o neînțelegere cu privire la ceea ce se înțelege azi prin «literatură contemporană»” (Iovănel 2021a: 9). Caracterul strict contemporan era menit să stârnească interesul imediat și direct al actanților din câmpul literar autohton, fie ei creatori sau comentatori (critici, teoreticieni, profesori etc.), căci însuși demersul lui Iovănel – evaluarea critică, dintr-o perspectivă istorică, a fenomenului literar actual – incită la discuții și polemici extinse, în care cei implicați sunt ei înșiși, în bună parte, prezenți (evaluați, etichetați, integrați) în *Istoria literaturii române contemporane – 1990-2020*. De aceea nu e de mirare că în comentariile apărute la volum găsim mai mereu câte o notă personală, câte o reacție sau opinie subiectivă a vreunuia dintre comentatorii ce sunt, concomitent, și personaje ale acestei istorii.

În general însă a existat o unanimitate de opinii în privința oportunității unei asemenea lucrări de anvergură. E limpede că avem de-a face cu o istorie *necesară și așteptată*: după trei decenii de literatură (și istorie) „nouă”, evoluând în niște cadre noi după căderea bruscă a regimului comunist, se impunea o evaluare istorică sistematică, dintr-o perspectivă integratoare, a parcursului literaturii române în postcomunism – un postcomunism adesea confuz, la care actanții din câmpul literaturii au fost nevoiți să se adapteze din mers, în lipsa oricăror modele preexistente¹. Este o istorie necesară atât ca instrument de lucru, ca tentativă de înțelegere și explicare a evoluției și mutațiilor din spațiul literar românesc de după 1989, cât și ca viziune critică de ansamblu, selectivă, sistematică și ordonatoare, de o subiectivitate asumată, însă nu mai puțin onestă critic. Este o istorie așteptată (poate prima dintr-o eventuală serie de studii istorice de anvergură asupra literaturii actuale) pentru că ultimele trei decenii de literatură, dinamice și adesea haotice, de deschidere, căutări, fundături și reușite, ilustrează desprinderea literaturii române de paternalismul capricios al statului/regimului politic – un proces interesant în sine – și marchează apariția unor autori, opere, tendințe și fenomene literare cu cel puțin la fel de multă substanță artistică precum perioada interbelică. Ultimele trei decenii, dar mai ales perioada de după 2000, arată o remarcabilă efervescență în toate zonele creației literare, dublată de o deschidere spre exterior și o circulație a operelor autohtone în alte spații culturale cum literatura română nu a mai cunoscut tot din elogiata perioadă interbelică. În plus, parcursul literaturii române după ieșirea din comunism, schimbul de generații, modificarea radicală a mentalităților, vizibilă la nivelul creației artistice, transformarea radicală a raporturilor dintre creatori, instituții literare și public, noua realitate socio-politică și economică, toate acestea, luate împreună, făceau necesară o analiză exhaustivă a unei epoci și a unei realități literare radical diferite de cele trecute. După cum afirmă Radu Vancu într-una din analizele cele mai pertinente ale lucrării lui Iovănel, „ca un enorm agregator de date ce este, *Istoria...* lui face un serviciu remarcabil literaturii române contemporane, a cărei circulație după 1989 a fost pulverizată vreme de aproape două decenii. [...] Și *per se*, fiindcă propune spre discuție comunității academice și literare un *pattern* istoric al literaturii contemporane...” (Vancu 2021: 139). Acesta e de fapt și unul din scopurile principale recunoscute de autorul lucrării în discuție: „*Istoria mea*

¹ Căci acolo unde s-a încercat imitarea unor modele de piață editorială, de promovare, de stimulare a creației, modele existente pe piața liberă din Occident – oricum superficial cunoscută –, ea a eșuat sau a reușit doar treptat și parțial, explicația cea mai la îndemână fiind specificitatea atipică a pieței de carte și a publicului cititor din România.

este interesată mai curând de explicarea unui sistem decât de canonizarea unor autori. Pe de altă parte, ea propune o listă de nume, inclusiv în sensul că pariază pe ele într-o perspectivă mai lungă. Nu mi-e frică să țin acest pariu, deși viitorul e întotdeauna imprevizibil” (Iovănel 2021b).

Ca o paranteză utilă, trebuie spus că *Istoria...* lui M. Iovănel împlinește un orizont de așteptare conturat de numeroase studii extinse asupra literaturii de după 1989 apărute în perioada recentă, cum sunt – printre altele – cele ale lui Cătălin Sturza și Bianca Burța-Cernat, concentrate pe evoluția prozei, sau cel al Grației Benga, focalizat pe poezia românească de după anul 2000 (Sturza 2020, Burța-Cernat 2020, Benga 2016). De asemenea, comprehensivul *Dicționar general al literaturii române*, proiect de anvergură al Academiei Române, ajuns la a doua ediție, include un număr consistent de autori postdecembriști, oferind concomitent un instrument de lucru și o platformă de validare a literaturii recente. Și, nu întâmplător, unul dintre cei mai activi membri ai echipei de cercetători ce a lucrat la acest dicționar (abreviat generic *DGLR*) a fost Mihai Iovănel.

O istorie ideologizată

Un aspect care trebuie neapărat menționat este că autorul acestei lucrări aparține „noii generații” maturizate în postcomunism. Fiecare generație sau promoție literară și-a avut criticii ei reprezentativi, apăruiți de obicei din interior, care și-au asumat rolul de promotori ai unei mentalități, viziuni sau ideologii specifice, în opoziție sau în răspăr cu cele ale predecesorilor. Născut în 1979, Iovănel s-a format intelectual exact în perioada acoperită de *Istoria...* sa; parcursul lui de comentator, critic și istoric literar se suprapune pe cel al epocii literare pe care o analizează și cu care se identifică în bună măsură, iar excursurile conectoare în trecutul literar recent ilustrează raportările acestei generații postcomuniste la trecutul recent. Perspectiva propusă de el și care a stârnit reacții polemice atât de numeroase e și ea o componentă a acestui parcurs evolutiv – și, poate nu întâmplător, patru din cele cinci părți ale volumului în discuție includ în titlu cuvântul „evoluție” (cu trimitere directă și la titlurile volumelor succesive ale *Istoriei...* lui Eugen Lovinescu).

În anii 1990-2000 postmodernismul optzecist, marca promoției literare reprezentative pentru ultimul deceniu comunist, devenea subiect de reevaluări și delimitări, intrând într-un proces de istoricizare, contestare și canonizare, iar textele parabolice „cu cheie” din anii 1960-1970 dispăreau treptat din atenția publicului. Anii 1990 au fost o epocă tulburată, inclusiv

literar, iar după 2000, odată cu relativa limpezire a apelor, când literatura română o pornea – încă o dată – pe calea sincronizării cu cea occidentală, un fenomen similar se petrecea și în zona teoriei și criticii literare. Pentru o bună parte din criticii noii generații anticomunismul nu constituia o miză personală, ca la antecesorii lor, iar autonomia esteticului – valorizată pozitiv în mod tradițional, doar că în anii comunismului, în contextul opoziției/rezistenței prin cultură la totalitarism – începe să pară desuetă. Pentru generația lui Iovănel socialul contează, ideologiile contează, raporturile dintre clasele sociale și structurile de putere sunt relevante inclusiv pentru producția literară. Necesitatea unei noi perspective, sincronizarea cu direcțiile critice actuale din Occident, unde ideologiile de stânga nu au fost niciodată anatemizate, căpătând chiar preeminență în spațiul academic, au determinat și influențat o întreagă generație de specialiști în științele umaniste din România, maturizați nu în cenușiii ani 1970-1980, sumbri și lipsiți de orizont, ci în haoticii și cenușiii ani 1990, la fel de dezesperanți, deși într-un alt fel. Iovănel nu face altceva decât să îl urmeze pe Lovinescu, a cărui *Istorie a literaturii române contemporane* este modelul declarat al lucrării sale, căci *Istoria literaturii române contemporane – 1990-2020* propune, la fel ca aceea a criticului interbelic, o abordare sincronă cu tendințele socio-istorice din Europa contemporană.² Reîncărcarea perspectivei ideologice – una postmarxistă, asumată explicit într-un spațiu cultural încă zdruncinat de totalitarismul postbelic – era sortită să declanșeze controverse și, mai ales, poziționări; căci, într-adevăr, mai toți comentatorii acestei *Istorii...* contemporane își enunță indirect, prin judecățile lor critice, propria amplasare în metaforicele tranșee ale acestei bătălii canonice recente, unde apărătorii primatului estetic, etichetați adesea drept „conservatori”, se confruntă cu criticii și teoreticienii New Left, ce pun accent pe ideologie, pe primatul raporturilor de putere instituțională și pe relațiile de producție și difuzare de pe piața bunurilor simbolice.

Un fapt demn de remarcat în receptarea lucrării lui Iovănel este acela că ambele tabere, de la dreapta la stânga, comentează critic – mai mult sau mai puțin acerb – abordarea ideologică plasată la baza construcției sale istoriografice, ce o modelează și o structurează. Și, în funcție de opțiunile ideologice ale comentatorilor, această abordare este considerată fie excesiv

² „Deja am fost acuzat că sunt prea ideolog și că istoria mea e de fapt o scriere de propagandă pentru idei de stânga. Am de spus câteva lucruri. În primul rând, îmi asum din prefață poziționarea în zona materialismului post-marxist. În al doilea rând, cam toate istoriile literare/culturale din România care contează au acordat o importanță extinsă ideologiei, începând cu E. Lovinescu...” (Iovănel 2021c).

de ideologizată, fie insuficient de ideologică. Astfel, acolo unde o tabără consideră că *Istoria...* lui Mihai Iovănel este deficientă fiindcă autorul a mers prea departe, cealaltă tabără e de părere că deficiența constă în incapacitatea sau lipsa îndrăzneii criticului de a merge până la capăt. De exemplu, într-o recenzie la volum apărută în „Observator cultural”, Carmen Mușat apreciază că, „fiind o lucrare cu teză la vedere, care funcționează ca un pat al lui Procust, nimic din ceea ce nu confirmă teza nu își găsește locul în paginile Istoriei”. Fără a nega meritele cărții și nici viabilitatea judecăților emise de autor („...în cele aproape 700 de pagini ale cărții, există multe observații percutante și idei ce ar fi meritat un tratament mai adecvat – cum se întâmplă, de pildă, în capitolul intitulat «Evoluția ideologiei», unul dintre cele mai consistente din întreaga carte”), Mușat îi reproșează îngustimea părtinitoare și devaluarea judecăților estetice: „Dar nu doar grila ideologică strâmtă prin care Mihai Iovănel citește literatura poate fi reproșată volumului de față, ci mai ales *exclusivitatea* lentilelor ideologice și minimalizarea criteriului estetic în judecățile de valoare formulate de autor” (Mușat 2021). La rândul lui, Radu Vancu, după ce îl compară pe Iovănel cu Harold Bloom, apreciind că, în ciuda plasării pe poziții ideologice opuse, ambii trăiesc „deopotrivă de pasional literarul și ideologic”, sugerează și că ambii „riscă să înțeleagă uneori literarul *qua* ideologic” și în final etichetează lucrarea istoricului literar român drept „primul *mythos* de stânga al literaturii contemporane, agregând uriașe cantități de informație într-o narațiune cu nerv etic și justițiar [...], găsind inacceptabilă o istorie literară «fără ideologie, fără vină»” (Vancu 2021)³.

Dinspre cealaltă margine a spectrului ideologic criticile – mai reținute, dar vizibile – evidențiază o lipsă acolo unde comentatori precum cei de mai sus remarcă un exces. Într-o analiză a *Istoriei...* apărută în numărul dedicat ei în revista „Transilvania”, Victor Cobuz se declară nemulțumit de incompletitudinea demersului lui Iovănel:

„...criticul punctează sumar și incomplet legătura dintre postcomunism și realismul capitalist. Totuși, având în vedere natura demersului său, ne-am fi așteptat ca autorul să insiste mai mult pe investigarea posibilelor legături de cauzalitate dintre politicile economice și sociale ale tranziției și conturarea unei literaturi realist-capitaliste” (Cobuz 2021: 119).

³ Cronica lui Radu Vancu este, în sine, o mostră de rafinament critic: critică subtil elogiind, punctează vulnerabilități evidențiind calități și, concomitent, își afirmă o (altă) poziționare estetică și ideologică. Doar un exemplu: „...deși probabil nu îi convine, și deși chestiunea e profund paradoxală, Iovănel e mai asemănător cu esteții pasionați de gen Negoïtescu – ale căror judecăți nu sunt întotdeauna credibile, dar sunt admirabile deopotrivă prin intensitate și prin strălucirea stilistică” (Vancu 2021).

Florin Poenaru critică, la rândul lui, doza de tradiționalism ce afectează viziunea de ansamblu a criticului literar: „deși revendică o abordare materialistă, analiza nu are în vedere procesul de producție a textelor (sau, mai bine zis, a lumii sociale, intelectuale și ideologice în care apar acele texte), ci accentul pică pe texte ca atare, văzute ca obiecte de sine stătătoare care se exprimă pe ele și pe autorii lor” (Poenaru 2021). Într-un text analitic bine argumentat și, pe ansamblu, elogios, Dan Neuman afirmă că „metoda după care operează pe sute de pagini Mihai Iovănel nu convinge, dacă putem spune așa, până la capăt. Primează pe de o parte un concept difuz, strict cronologic, de generație, pe de altă parte umbrela unui *realism* neproblematic și neproblematizat convenabil”⁴ (Neuman 2021: 91). Același lucru i-l reproșează și Iulian Bocai, spunând că „asta este principala problemă a cărții: că tocmai istoria lucrului pe care pretinde să-l descrie pare neterminată și neîndestulătoare”. Bocai apreciază că în partea a doua a cărții „autorul face concesii tradiției istoriografice; aici, adică, Iovănel este un istoric clasic și nu se deosebește prin ceea ce face de tradiția monografică a istoriei literare românești, cu atât mai mult cu cât ce în prima parte e critică ideologică în a doua devine critică literară” (Bocai 2021: 105-106).

Toate aceste obiecții pot fi considerate valide, în ciuda caracterului lor contradictoriu, ca în faimoasa snoavă cu rabinul sau țadicul la o judecată, unde dă dreptate tuturor părților. Fiindcă aceste obiecții sunt întemeiate pe o lectură printr-o grilă strict ideologică, ce modelează perspectiva și modifică accentele. Totuși, în ciuda afirmației fondatoare de la începutul *Istoriei...* sale, nici eu nu cred că Iovănel se limitează doar la o lectură de acest tip și consider că aici rezidă una din marile calități ale cărții. Ideologia e la el un filtru optic, o lentilă mai mult sau mai puțin deformatoare, ce permite o mobilitate mare și o flexibilitate a comentariului critic; nu e o sită rigidă cu ochiuri strâmte, exclusiv marxiste. Cum remarcă Paul Cernat: „Chiar dacă excesele și stridențele nu lipsesc, unul dintre punctele forte ale acestui tom totuși relativ suplu, de sub 700 de pagini, este – dincolo de dinamismul stilului acid, tăios, de sagacitatea interpretativă ș.c.l. – armătura sa provocatoare, multifățetată” (Cernat 2021). În plus, trebuie amintită aici și ideea avansată de Ștefan Baghiu, care – adoptând parțial aceeași linie critică dinspre stânga la adresa cărții lui Iovănel – statutează imposibilitatea realizării (în momentul de față) a unei cercetări teoretice literare pur marxiste și științifice, așa cum cereau unii comentatori: „...pentru a face o analiză

⁴ Victor Cobuz, pe de altă parte, consideră că Iovănel „pune în plan secund principiul generational” (Cobuz 2021: 118).

materialistă a câmpului – câmp care a crescut enorm și care nu mai conține de multă vreme *small data* de analizat, un istoric are nevoie de un *corpus de lucru* și de un *instrument de căutare/analiză*”, continuând prin a spune că de fapt „chiar în interiorul *Istoriei* Marx devine o referință pop care, dincolo de lejeritatea cu care este inserată, dă structura cărții mai mult prin șlagăre” (Baghiu 2021: 83).

Raportări și sincronizări

Pare evident că, în mare măsură, criticile aduse abordării manifest ideologice, fără a fi părtinitoare, subiective ori neargumentate, ilustrează poziționarea comentatorilor în raport cu ideologia în discuție și cu felul în care Iovănel folosește instrumentele alese în concordanță cu opțiunea sa declarată. Dar mi se pare la fel de evident că această *Istorie...*, deși declarat ideologică (post-marxistă), nu poate fi citită reduționist. Pe de o parte ea marchează ceea ce Paul Cernat numea inspirat în cronica sa „întoarcerea ideologicului”, ce ține de sincronizarea cercetării literare autohtone cu tendințele dominante la nivel global. Pe de altă parte însă e greu de negat caracterul ei compozit, care reprezintă, cum am spus, una din calitățile acestei *Istории*. S-ar mai putea (și înclin să accept această ipoteză) ca aparenta ezitare a lui Iovănel de a interpreta până la capăt activitatea literară românească într-o cheie pur marxistă să nu fie o ezitare, ci o ilustrare echilibrată a unei viziuni istorice coerente asupra literaturii, teoretizată de Andrei Terian într-unul din studiile sale, într-un subcapitol intitulat semnificativ *Pentru o nouă istorie a literaturii române*:

„Dacă există vreo lecție semnificativă pe care studiul literaturii române ar trebui să și-o asume din experiența istoriografiei internaționale curente, atunci aceasta mi se pare că ar consta [...] în acceptarea unui *nou mod de a gândi literatura*, care nu se reduce la o metodologie anume. În concordanță cu acest nou unghi de vedere, o literatură nu se limitează la un repertoriu de opere și de autori, care ar putea fi detectate pe baza unei analize „estetice” necontingente, cu scopul de a construi un canon, ci reprezintă un *sistem dinamic*, configurat în urma unor conflicte neîntrerupte între principii și valori și aflat în continuă interacțiune nu doar cu celelalte instituții, discursuri și structuri sociale, materiale și culturale din cadrul unei anumite comunități, dar și cu sistemele culturale învecinate.” (Terian 2013: 291-292).

Deși scris (publicat) cu opt ani înainte de amplul studiu istoriografic al lui Iovănel, pasajul pare să descrie surprinzător de bine demersul acestuia. În ceea ce privește mult comentatul accent ideologic al lucrării, el este

doar mai pregnant (evidențiat voit de autor și dominant în prima jumătate a cărții⁵) decât în lucrări similare prestigioase din spațiul literar autohton. *Istoria...* lui Lovinescu, cea mai apropiată ca intenționalitate și conținut de lucrarea lui Iovănel, are un *bias* liberal, susținut și de o lucrare anterioară, *Istoria civilizației române moderne*, criticul pledând pentru modernizarea, urbanizarea, sincronizarea literaturii române cu cea vest-europeană. Doar că dimensiunea ideologică e asumată aici mai mult cultural; în lucrarea sa Lovinescu se opune tradiționalismului manifest, sămănătorismului, poporanismului, ortodoxismului și „culturalismului etnic”. *Istoria...* lui Călinescu nu este deloc neutră ideologic și nici pur estetică: naționalismul exacerbă din epocă își transmite ecourile și în masivul op călinescian, unde autorul încearcă să modeleze organicist dimensiunea literară a colectivei ființe naționale. Aici își fac loc (totuși) și autorii de origine evreiască și de limbă română – autori de neignorat –, doar că ei sunt etichetați colectiv în ultimul capitol al cărții, intitulat simbolic *Specificul național*, drept „un factor din afara cercului rasial” [subl. mea], dar „făcând puntea de legătură între național și universal” (Călinescu 1941: 888) – adică un soi de echivalent al autorilor transnaționali din lucrarea lui Iovănel, păstrând proporțiile și translatând ideologiile.

De altfel, Iovănel nu se raportează doar (explicit) la *Istoria...* lui Lovinescu, ci și – critic și antagonic – la cea a lui Călinescu, la a cărei viziune structurantă etnicistă, ilustrată de cele patru mituri fondatoare, răspunde peste timp cu cele patru tipuri de mituri culturale decelate de el nu în folclor, ci în ficțiunea românească din anii comunismului până în prezent. O afirmă și Paul Cernat, care vede în secțiunea dedicată lor „o replică post-națională la adresa celor patru mituri fondatoare din *Istoria* lui Călinescu” (Cernat 2021). Și, la fel ca în cazul lui Călinescu, validitatea acestor categorii (tot patru) poate fi pusă sub interogație cel puțin parțial, lucru evident – de exemplu – în cazul mitului modernității mașiniste, deloc specific ariei culturale autohtone.

Oricum, dimensiunea ideologică a lucrării lui Iovănel nu reprezintă o noutate, lucru admis chiar și de cei mai critici comentatori ai cărții sale. „*Nu există decupaj sau construct istoriografic lipsit de orientare ideologică*” [subl. aut.], afirmă Bogdan Crețu într-o cronică extinsă și echilibrată la volumul în discuție. Criticul ieșean nuanțează însă precis:

⁵ Această primă parte reia aproape integral idei și pasaje consistente dintr-un volum anterior al autorului (v. Iovănel 2017).

„...nu aici apare problema *Istoriei* lui Iovănel, ci, după mine, în *ponderea* criteriului ideologic. Autorul își asumă în termeni clari perspectiva: vrea să scrie o istorie marxistă a literaturii, modelul său ideologic este cel al materialismului marxist și postmarxist. Din start, o asemenea metodă este refractară la estetic. Sigur, pe de o parte, e o reacție la fetișizarea esteticului, care a dominat decenii la rând, începînd cu anii 1960, critica noastră...” (Crețu 2021).

Este însă foarte posibil ca, dincolo de sincronizarea cu tendințele contemporane globale din critica și teoria literară, un asemenea accent ideologic să fi fost determinat exact de dominația politicului asupra câmpului literar din România. Nu doar literatura română ca realitate generică, ci și scriitorii, cu operele lor, cu conținutul lor artistic/estetic, sunt greu, dacă nu imposibil de evaluat în afara unei realități politice care i-a/le-a marcat. Însuși „primatul esteticului” a reprezentat în anii comunismului ceaușist o declarație politică. Apoi, după 1989, scriitorii consacrați, nume cunoscute cu opere recunoscute, s-au implicat – uneori chiar cu încrâncenare – în politică, înțeleasă în sensul ei original, de viață a Cetății. Nu întâmplător, primul personaj care apare în 22 decembrie 1989 pe postul național TV ca să anunțe căderea regimului este poetul disident Mircea Dinescu. În siajul lor, o grilă interpretativă ideologică de sens contrar, nu neapărat pro-comunistă, dar de stînga, apare firesc – lovinescian, aș zice – la o nouă generație, pentru care ideologia este un instrument de sincronizare. Așa cum afirmă Ștefan Baghiu,

„...de fapt miza adevărată a *Istoriei* pare o verificare de tip sincronist a posturilor literaturii române. Cât de sincronizată este literatura română astăzi cu dezbaterile occidentale [...], cam asta este întrebarea principală în jurul căreia își concentrează Iovănel eforturile. Iată conexiunea peste timp cu eforturile teoretice ale lui Lovinescu: Iovănel are, de fapt, chiar dacă printr-o opțiune ideologică și metodologică diferită, aceeași obsesie – avatarurile sincronizării și diferențierii.” (Baghiu 2021).

Acest fapt este vizibil inclusiv în structura și cuprinsul volumului, unde Iovănel introduce capitole și subcapitole tematice de actualitate culturală în sens larg, teme sensibile în plan social, a căror relevanță e dată contextual de armonizarea cu tendințele dominante în studiile literare contemporane: subcapitolul *Postcolonialismul*, ce abordează o temă mai degrabă irelevantă pentru cultura (și istoria) locală, dar tratată coerent, chiar dacă introducerea acestui scurt subcapitol poate părea abuzivă sau inutilă, sau comentarea temelor ecologice, raporturilor de gen, literaturii LGBTQ+ sau dizabilităților din subcapitolul *Puncte de rezistență*, ce pot părea o prezentare la zi a

unei agende a corectitudinii politice. Asta îl îndreptățește pe Bogdan Crețu să aprecieze că avem de-a face cu „o sinteză (post)marxistă”, *Istoria...* lui Iovănel fiind „în mai mare măsură o carte despre cum reflectă literatura actuală temele stângii neomarxiste decât una despre literatura ultimilor 30 de ani” (Crețu 2021).

Pe de altă parte, analiza (inevitabil ideologizată) pe care autorul o face impactului noilor medii de comunicare și artistice sau restructurării post-revoluționare a claselor sociale, cu reflexia lor în literatură, circumscrie foarte intuitiv noua dinamică a câmpului literar, cu deschiderile aferente. Căci M. Iovănel nu este esențialmente un ideolog, iar *Istoria...* sa nu este una dogmatică. Afirmatia lui Crețu este valabilă mai ales pentru prima jumătate a cărții (ce are ca sursă primară amintitul volum *Ideologiile literaturii în postcomunismul românesc*) și mai puțin pentru cea de-a doua, deși e drept că în prima jumătate se fundamentează modul în care sunt analizate și integrate poezia și proza românească din ultimele trei decenii. Această a doua parte, ce include *Evoluția ficțiunii*, *Evoluția poeziei* și *Specificul transnațional*, este conotată pozitiv de Paul Cernat, unul dintre criticii contemporani din tabăra mai „tradițională”, care afirmă că aici „Iovănel se întoarce la abordarea «clasică», lovinescian-călinesciană, pe autori și texte ilustrative; pot fi evidențiate, oricând, secvențe de bună calitate despre proză, liderii fiind desemnați, decenal, cei cu dimensiunea socială cea mai revelatoare pentru spiritul timpului” (Cernat 2021). Și, iată, exact acesta este motivul pentru care istoria literară a lui Iovănel este criticată dinspre cealaltă latură a spectrului ideologic: pentru aparenta cedare în fața ispitei esteticului (vezi *supra* Poenaru 2021 și Bocai 2021: 105-106).

Mai toți comentatorii s-au oprit asupra părții „tradiționale” a cărții, care, dincolo de contrele ideologice provocate de abordarea propusă de autor, e și cea mai relevantă. Până la urmă, justificarea acestei istorii a literaturii – a oricărei istorii a literaturii – o conferă raportarea la creația propriu-zisă, dincolo de afilierea ideologică, direcțiile, tendințele și tematicile cărora li se subsumează ea. Iar armătura ideologică construită de Iovănel slujește, în esență, la elaborarea unui canon „de generație”, cum o sugerează și autorul: „...ar fi de dorit ca fiecare generație/promoție să-și genereze propria istorie literară. [...] Altfel spus, fiecare generație își produce propria narațiune unică și irepetabilă, iar prin aceasta își documentează atât extinderea enciclopedică (prin trimiterea la informații specifice), cât și limitele epistemice” (Iovănel 2021b). Mai mult, el implică o distanțare polemică față de generațiile anterioare, care poate lua forme acut contestatate: „Spre deosebire de

alte domenii ale societății umane, unde cooperarea și consistența sunt cheile succesului pe termen lung, în artă *o anumită doză de violență simbolică se poate dovedi utilă* [subl. mea]. Canoanele trebuie bubuite din când în când...” (Iovănel 2021d).

Premise pentru un nou canon literar românesc

Într-o propunere de canon, cu autori și opere, cum este și *Istoria...* lui Iovănel, atât prezențele, cât și absențele sunt susceptibile să declanșeze reacții: „bubuiala” canonului nu are cum să treacă neobservată. Cu atât mai mult cu cât în această primă istorie a literaturii din postcomunism (așadar, dacă nu fondatoare, cel puțin directoare), autorul ei propune nu doar o perspectivă ideologică în răspăr cu cea instituită după 1989, ci și judecăți de valoare adesea în răspăr cu unele general acceptate. Propune autori cu potențial canonic apăruiți după 1989, conștient de riscurile unor asemenea pariuri premature, respinge, minimalizează sau ignoră autori considerați importanți, compară, revaluează critic și uneori voit polemic. În poezie dedică spații ample analizei creației lui Dan Sociu, despre care spune într-un interviu că „poate fi comparat fără probleme cu oricare dintre marii poeți din istoria literaturii române”, continuând apoi: „De fapt, avem o poezie contemporană senzațională. Ruxandra Novac, Gabi Eftimie, Vlad Moldovan, Florentin Popa – mă opresc acum la aceste patru nume, dar aș putea continua” (Iovănel 2021b).⁶ În proză mizează, printre alții, pe romanele lui Florin Chirculescu, un pariu – cred – valid pe un autor mult mai valoros decât cota lui actuală, remarcat încă din anii 1990 de Ion Manolescu, care, într-un text apărut în „România literară”, îl propunea, alături de Mircea Cărtărescu, ca model de autor reprezentativ pentru un postmodernism românesc autentic (Manolescu 1996). Impedimentul în calea unei receptări mai entuziaste a romanelor lui Chirculescu l-a constituit, foarte probabil, din perspectiva critică tradițională, caracterul SF/*fantasy* al cărților lui, adică apartenența la un gen „umil” pe care Iovănel îl reabilitează întrucâtva în *Istoria...* sa. Însă pentru Iovănel „*Ne vom întoarce în Muribacca* tratează comunismul într-un mod mai provocator intelectual decât o face Crăciun în *Pupa russa* – și în general Florin Chirculescu

⁶ Concomitent, Iovănel este conștient de riscurile unor astfel de predicții pe termen lung în literatura contemporană, exemplificând într-un interviu cu cazul fracturistului Ianuș: „... în prima parte a anilor 2000, pariul pe Marius Ianuș putea fi considerat o investiție sigură. Însă evoluția lui ulterioară către un fundamentalism ortodox de factură legionară-antisemită, reflectată și în poezia pe care o scrie (care a regresat la nivelul lui Radu Gyr), arată cât de sigure sunt pariurile «sigure» în istoria literară” (Iovănel 2021d).

(care a semnat multă vreme cu pseudonimul Sebastian A. Corn) este un autor mai interesant și mai complex decât Crăciun” (Iovănel 2021e).

Potențialul polemic al acestor reevaluări e, probabil, cel mai bine ilustrat de judecățile de valoare emise asupra unor membri marcanți ai așa-numitei generații optzeciste. Importanța și relevanța pe termen lung a acestor autori emblematici pentru literatura anilor 1980 și încă minimum un deceniu după aceea sunt comentate, poate, mai critic decât au fost vreodată până acum și cu siguranță niciodată astfel într-o lucrare integratoare de asemenea anvergură. Comentariul teoretic asupra raportului dintre optzecismul românesc și curentul postmodernist din capitolul *Teorii și poziții* este o un tur de forță teoretic și istoric, prelungit, după două sute de pagini, în partea a treia, *Evoluția ficțiunii*, cu o analiză concretă a autorilor din „Valul optzecist”, unde Mihai Iovănel se arată adesea foarte rezervat. Autori din prima linie a generației, portdrapele precum Mircea Cărtărescu și Gheorghe Crăciun, ambii cu cariere literare extinse dincolo de momentul istoric din decembrie 1989, sunt comentați cu evidentă competență, dar cu rețineri parcă prea evidente, în rânduri ce amintesc uneori de stilul ironic al lui Călinescu. Romanul postcomunist *Ploile amare* (2011) al optzecistului clujean Alexandru Vlad e văzut ca „o simplă actualizare diluată a romanelor lui Dumitru Radu Popescu din ciclul *F*” (Iovănel 2021a: 292), iar despre Mircea Cărtărescu criticul afirmă că „nu este un autor de tip Tolstoi sau Stendhal, capabil să creeze lumi și voci” (Iovănel 2021a: 377).

Totuși lui Cărtărescu Iovănel îi condece poziția de autor de vârf al literaturii române contemporane, chiar dacă elogiul adus acestuia e ambiguu de la prima frază: „Proza lui Mircea Cărtărescu (n. 1956) își atinge zenitul încă de la primul volum de autor...” (Iovănel 2021a: 371). Ulterior va comenta în aceeași manieră că „proza lui Mircea Cărtărescu se bazează pe o redundanță multiplă. Se poate specula că notorietatea locală și globală a autorului derivă tocmai din această redundanță, care face recunoscutibilă o marcă” (Iovănel 2021a: 374) și va dezvolta o analiză extinsă asupra redundanței la Cărtărescu, caracteristică ambiguă care – o spune Iovănel însuși – „poate fi interpretată negativ, ca incapacitate de inovație sau ca mecanism exercitat în gol”, dar, pe de altă parte, „poate fi ridicată la rangul unei adevărate filosofii a narațiunii cărtăresciene” (Iovănel 2021a: 374, nota 1). Subtil, Iovănel nu oferă o concluzie clară, ci doar elogiază criticând (sau invers): „Problema esențială a prozei lui Cărtărescu, cea care îi plafonează în cele din urmă aspirațiile (dar la un nivel superior majorității autorilor români contemporani), vine din caracterul prea datat al metaforelor ce dau corporalitate alegoriilor sale” (Iovănel 2021a: 379). Însă pe ansamblu – și parcă împotriva

voinței criticului –, de la numărul paginilor alocate lui Cărtărescu până la recurența (altă recurență!) cu care apare acesta pe parcursul *Istoriei...*, imaginea finală ce se constituie e a unui creator de mare impact, chiar dacă nu tocmai adecvat modelului canonic ideal al lui Iovănel.

În schimb Gheorghe Crăciun, celălalt membru al triadei reprezentative a optzecismului autohton (alături de Cărtărescu și Mircea Nedelciu) și principalul teoretician al generației în anii 1980-1990, este tratat mult mai dur. Romanul *Pupa russa* (2004), întâmpinat la apariție cu elogiuri unanime, este văzut aici drept o „reducție a comunismului la corporalitatea nesatisfăcută a unei nimfomane bisexuale” (Iovănel 2021a: 291). Despre *Frumoasa fără corp* din 1993 criticul scrie ironic că „este mai curând un roman postmodern în sensul *à la roumaine*”, unde „nivelul teoretic al lui Crăciun rămâne la nivelul anilor '50-'60”, adăugând că „*Pupa russa*, romanul cel mai de succes a lui Crăciun [...], nu este mai evoluat din acest punct de vedere”. Când comentează ultima carte a acestuia, romanul neterminat *Femei albastre*, apărut postum în 2013, spune că abia aici „Crăciun face efortul de a se actualiza teoretic printr-o reflecție asupra mediaticului. [...] Însă acest efort este vehiculat mai curând în vag, printr-un discurs eseistic prolix, și de altfel nu depășește nici el nivelul anilor '70” (Iovănel 2021a: 365-366 *passim*). În altă parte creația aceluiași Crăciun este ironizată *en passant* într-un comentariu despre scăderea tirajelor autorilor optzeciști în epocă „în raport cu cele ale romanului politic, lucru ușor de înțeles de către orice persoană care a încercat să citească un roman de Gheorghe Crăciun” (Iovănel 2021a: 281).

Este vizibilă la Iovănel o anumită mefiență față de autorii optzeciști – și față de jocurile textuale și metatextuale ale acestora, nu tocmai genul de literatură agreat de el –, consonantă cu reacția de frondă a fracturiștilor douămiiști față de poezia optzecistă⁷, ce derivă (tot ca la fracturiști) și din poziționarea post-'89 a optzeciștilor în sistemul literar, dar și din impulsul istoricului de a propune o reordonare a valorilor – un fel de gest oedipian frecvent în spațiul literar la schimbarea generațiilor. Asta i-a făcut pe unii comentatori plasați la stînga în spectrul ideologic să proclame trecerea în irelevanță a unei/unor generații: „Performativ, volumul poate fi citit drept epitaful optzecismului (și a celor două «generații» care i-au urmat, constituite în raport polemic cu el). [...] Pentru acest gest Iovănel merită toată recunoștința noastră” (Poenu 2021). Aprecierea este inexactă: grila

⁷ „Fracturismul desfide poezia optzecistă a realului, derivată din cultură și împănată cu o multitudine de planuri «științifice». Ce limbaj prețios folosesc acești poeți care pretind că scriu o poezie a concretului! [...] Sînt jalnici și ridicoli.” (Crudu, Ianuș 1998).

evaluativă a lui Iovănel, deși favorizează literatura recentă, nu reduce la nesemnificativ aportul autorilor optzeciști și nici contribuția lor (inclusiv teoretică) la înnoirea literaturii române.

Accente și absențe

Ce-i drept, există în această istorie absențe sau autori tratați prea superficial în raport cu importanța lor general recunoscută (acceptată uneori implicit chiar de Iovănel). Gabriela Adameșteanu este pomenită de câteva ori fugar, în ciuda faptului că romanul ei *Fontana di Trevi* din 2018 apare pe lista celor 90 de volume de ficțiune reprezentative pentru perioada 1990-2020 – „lista lui Iovănel” pentru proza românească postrevoluționară. Este ignorat O. Nimigean, „fără a cărui *Rădăcină de bucsau* [din 2010] pur și simplu nu-ți poți reprezenta devenirea istorică a prozei postcomuniste” (Vancu 2021: 140). *Femeia în roșu* (1990) al triadei Mircea Nedelciu – Adriana Babeți – Mircea Mihăieș, un roman esențial pentru optzecismul/postmodernismul autohton, oricum va fi fost el, e comentat rezumativ în vreo cinci-șase rânduri.

Mulți comentatori ai *Istoriei...* lui Iovănel au alcătuit liste de autori absenți și care ar fi meritat să fie menționați pentru a întregi/completa peisajul literar autohton de după 1989 (liste care, desigur, reflectă și ierarhiile personale ale acestor comentatori). Citindu-le, nu poți ignora cel puțin o parte din nume. Paul Cernat pomeneste, printre altele, revista „Provincia” din Cluj și grupul de cercetare interculturală „A Treia Europă” din Timișoara, a căror contribuție la modelarea spațiului cultural din anii 1990-2000 e esențială, critici ca Marcel Cornish-Pope și Cornel Ungureanu, autori importanți din generații și zone diverse ca Daniel Vighi, Ștefan Baștovoi, Emil Brumaru. Tot Cernat observă că pe așa-numita listă a lui Iovănel „sunt recomandate romane de Marta Petreu, T.O. Bobe sau Bogdan-Alexandru Stănescu, dar autorii lor sunt discutați exclusiv ca poeți” (Cernat 2021). Bogdan Crețu remarcă și el absența lui Nimigean, a lui Daniel Vighi, dar și a altor autori – Dora Pavel, Ioana Nicolaie, Simona Sora, Gabriela Adameșteanu, care „e abia pomenită cu *Provizorat*” (Crețu 2021), etc. Carmen Mușat îi include pe lista absenților pe Emil Brumaru, Romulus Bucur, Viorel Marineasa, Robert Șerban, Ion Stratan, Daniel Vighi etc.

O posibilă explicație a absențelor sus-pomenite – pe lângă inevitabilele incompatibilități dintre modelele interpretative și de ierarhizare – ar fi cea oferită de autor într-un interviu acordat scriitorului Emilian Galaicu-Păun: „A trebuit să fac alegeri în raport cu obiectivul principal – acela de a oferi o

sinteză sistemică a literaturii contemporane. M-a interesat mai mult să prezint un sistem cât mai complex, în care autorii apar de multe ori ca ilustrații ale unei situații, decât să bifez cât mai mulți autori în fișe analitice” (Iovănel 2021e). S-ar deduce de aici că intenția sa a fost în primul rând aceea de a oferi o perspectivă istorică asupra evoluției (sau parcursului) *literaturii* române din ultimele trei decenii, unde să se contureze o imagine coerentă a mutațiilor survenite în câmpul literar autohton, în dauna unei istorii bibliografice, de autori – ceea ce ar explica și contradicțiile absențe-prezențe precum cea a Martei Petreu sau a prozatorului T.O. Bobe. Ar fi, așadar, vorba de o istorie a literaturii în curgerea ei istorică, cu o perspectivă consonantă cu tendințele actuale din zona cercetării literare, chiar dacă abordarea de tip postmarxist dă câteodată senzația unui tezism ideologic insinuat subtil în aprecierea unor fenomene și procese culturale contemporane.

De aici provine și caracterul mai deschis, mai „democratic”, ce stă la temelia selecției genologice a cărții și care, dincolo de analizele pertinente asupra ierarhiilor și raporturilor de putere simbolică din spațiul intelectual postrevoluționar, se reflectă în importanța acordată literaturii „populare” (SF-ul, literatura pentru copii, literatura *fantasy*, polițistă, *thriller*, toate grupate într-un capitol cu eticheta/titlul *Paraliteraturi*, ce acoperă aproximativ 50 de pagini din volum, adică aproape o treime din partea dedicată evoluției ficțiunii). Interesul arătat de Iovănel literaturii de masă/divertisment/consum, atipic prin comparație cu istoriile literare tradiționale, ilustrează o încercare de valorizare a acestor genuri (para)literare, în general ignorate de lucrările similare anterioare, ce favorizau, printr-o selecție estetică la nivel genologic, speciile și genurile aparținând prin tradiție literaturii „înalte”. Este un (alt) gest îndrăzneț al lui Iovănel, novator însă doar în spațiul autohton. „De cel puțin 50 de ani, în Occident paraliteratura nu mai este percepută ca o zonă exotica de interes academic”, afirmă Iovănel în interviul acordat lui E. Galaicu-Păun. „Doar la noi, care am rămas «tradiționali», continuă să miște ideea că într-o istorie literară se intră în ordinea gradelor – mai întâi geniile, apoi marii scriitori, apoi scriitorii importanți, apoi scriitorii buni, apoi, în fine, cine mai apucă. Și că toate gradele mari se găsesc în zona literaturii înalte” (Iovănel 2021e).

În răspăr cu canoanele tradiționale ale istoriografiei literare, Iovănel vrea să facă dreptate „literelor umile”, în ideea – justificată – că valoarea unei opere literare nu e dată de încadrarea într-un gen sau o specie „înaltă” sau „joasă”. El pare să completeze o panoramă amplă a evoluției literaturii contemporane, sub toate aspectele și cu toate fațetele ei. Mai puțin dramaturgia,

cum remarcă Paul Cernat: „Dacă *Istoria* lui Iovănel este prima istorie literară autohtonă care include genul *fantasy* sau benzile desenate, «bifând» inclusiv influența așa-numitelor subculturi muzicale [...], ea devine, iată, prima care exclude teatrul” (Cernat 2021). Nici Matei Vișniec, deși menționat în volum, nu beneficiază de un comentariu mai extins – nici măcar în partea finală, dedicată literaturii transnaționale, unde ar fi putut constitui, alături de Herta Müller și Andrei Codrescu, un studiu de caz interesant. O explicație logică o oferă autorul *Istoriei literaturii române contemporane – 1990-2020* în interviul cu E. Galaicu-Păun pe lângă comparația cu *Istoria... lui Lovinescu* (din cele șase volume programate să apară în intervalul 1924-1929, singurul care n-a mai apărut a fost *Evoluția literaturii dramatice*) și cele ale lui Călinescu (care „expediază teatrul lui Caragiale într-o coloană”) sau Negoïtescu („tot teatrul românesc în jumătate de pagină”):

„Răspunsul pe scurt este că teatrul cere astăzi niște competențe specifice pe care nu un critic literar trebuie să le ofere, ci un critic de teatru. Critica de teatru s-a autonomizat de multă vreme în raport cu critica literară, la fel teatrul (în sensul de literatură dramatică) în raport cu ficțiunea și poezia.” (Iovănel 2021e).

Pe ansamblu, dincolo de multe alte aspecte care au fost și vor mai fi comentate, dincolo de criticile mai dure sau mai temperate aduse acestei istorii literare atât de criticii de formație mai „tradițională”, cât și de cei din zona criticii culturale neomarxiste, majoritatea comentatorilor sunt de acord în privința relevanței volumului lui Mihai Iovănel. Pare greu să negi importanța acestei cercetări ample și sistematice a literaturii române dintr-o perioadă oricum problematică – poate cea mai problematică din istoria ei. Unul dintre criticii de formație clasică, care găsește destule scăpări în *Istorie... și comentează în cheie negativă tezismul ei ideologic, încheie prin a spune că „O poți contesta în multe puncte, dar nu îi poți nega anvergura și importanța în sistem. Ne place sau nu, ne vom revendica de la ea sau ne vom certa cu ea multă vreme”* (Crețu 2021). Ceva mai rezervat, Paul Cernat o consideră „un volum incontornabil, irezistibil, dar relevant în mai mare măsură pentru raza de acțiune și opțiunile ideologice ale autorului decât pentru ansamblul literaturii române postdecembriste, cu deschideri importante, dar ale cărui reușite sunt asigurate, în mare parte, de calitățile critice și istorico-literare tradiționale” (Cernat 2021). Din cealaltă perspectivă ideologică, Victor Cobuz o consideră „un punct de cotitură în istoriografia literară românească, o lucrare reprezentativă pentru toate încercările de înnoire a cercetării literare autohtone din ultimul deceniu” (Cobuz 2021), iar Ștefan Baghiu

conchide că, „oricât de multe obiecții ar aduce cineva instrumentului propus de Mihai Iovănel, adevărul este că este deocamdată *singura* panoramă viabilă a literaturii postcomuniste” (Baghiu 2021). Și, într-adevăr, cu toată parțialitatea (nu părtinirea) ce o caracterizează, *Istoria...* lui Iovănel cartografiază coerent, într-o cheie interpretativă actuală, literatura actuală. Este o primă explorare sistematică și competentă, dintr-o perspectivă ideologică asumată, a unei epoci literare evaluate până acum doar fragmentar, o primă circumscriere a ei în fluxul istoriei literaturii autohtone. O nouă ediție, una revizuită, pe care autorul a anunțat-o⁸, ar putea oferi surprize, completări, reevaluări. Iar dacă ea va fi urmată de alte studii istoriografice similare, cum e de dorit să se întâmple, acestea se vor raporta inevitabil la ea. Nu m-ar mira însă ca viziunea propusă de Iovănel, sincronă cu spiritul epocii, să rămână dominantă. Personal, îi pot ignora accentele ideologice prea apăsate, pot folosi bogăția de informații bibliografice însumate de autor și îi pot accepta *cum grano salis* judecățile de valoare emise „tradiționalist”. Cum fac cu orice altă istorie importantă a literaturii române – și nu sunt prea multe de acest fel.

Referințe bibliografice:

- BAGHIU, Ștefan 2021: *Critica ideologică în epoca limbajului administrativ de stânga: o istorie New Left a literaturii române contemporane*, in „Transilvania”, nr. 7-8, iulie-august, p. 80-89.
- BENGA, Grațiela 2016: *Rețeaua. Poezia românească a anilor 2000*, Timișoara, Editura Universității de Vest.
- BOCAI, Iulian 2021: *Critica ideologiei în cultura dicționarului*, in „Transilvania”, nr. 7-8, iulie-august, p. 103-106.
- BURȚA-CERNAT, Bianca 2020: *Simptome și diagnostice. Eseuri critice despre literatura română contemporană*, București, Editura Muzeul Literaturii Române.
- CĂLINESCU, G. 1941: *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă.
- CERNAT, Paul 2021: *O istorie progresistă a literaturii române recente*, in „Observator cultural”, nr. 1067-1068, 25-29 iunie.

⁸ „*Istoria* mea este o lucrare conștientă de propriile sale limite. Aceste limite – pe care de altfel le discut chiar eu în prefața cărții – sunt o invitație la depășirea lor. De mine (în ediția a doua) sau de oricine altcineva” (Iovănel 2021b).

- COBUZ, Victor 2021: *Tabloul prozei contemporane și valențele realismului în Istoria literaturii române contemporane: 1990-2020 de Mihai Iovănel*, in „Transilvania”, nr. 7-8, iulie-august, p. 115-122.
- CREȚU, Bogdan 2021: *O istorie (post)marxistă a literaturii contemporane*, in „Observator cultural”, nr. 1067-1068, 25-29 iunie.
- CRUDU, Dumitru; IANUȘ, Marius 1998: *Manifestul fracturist*, in „Monitorul de Brașov”, octombrie, https://asalt.tripod.com/a_086.htm, accesat în 15 octombrie 2022.
- IOVĂNEL, Mihai 2017: *Ideologiile literaturii în postcomunismul românesc*, București, Editura Muzeul Literaturii.
- IOVĂNEL, Mihai 2021a: *Istoria literaturii române contemporane – 1990-2020*, Iași, Editura Polirom.
- IOVĂNEL, Mihai 2021b: „*Istoria mea este interesată mai curând de explicarea unui sistem decât de canonizarea unor autori*”, interviu realizat de Mircea Pricăjan, in „Familia”, 5 iulie, <https://revistafamilia.ro/?p=2461>, accesat în 8 octombrie 2022.
- IOVĂNEL, Mihai 2021c: „*Probabil că nu avem autori contemporani de anvergura lui Tudor Arghezi...*”, interviu realizat de Vasile Ernu, in „Libertatea”, 25 aprilie, <https://www.libertatea.ro/lifestyle/interviu-istoricul-literar-mihai-iovanel-3518689>, accesat în 10 octombrie 2022.
- IOVĂNEL, Mihai 2021d: „*Canoanele trebuie bubuite din când în când, e dezolant să le luăm prea în serios*”, in „Scena9”, 11 mai, <https://www.scena9.ro/articole/istoria-literaturii-contemporane-mihai-iovanel>, accesat în 10 octombrie 2022.
- IOVĂNEL, Mihai 2021e: „*...literatura română este prea redusă pentru a conține prea multe canoane alternative*”, interviu realizat de Emilian Galaicu-Păun, in „Vatra”, nr. 10-11, octombrie-noiembrie, p. 7-12.
- MANOLESCU, Ion 1996: *Un manifest postmodernist*, in „România literară”, nr. 5, 7 februarie.
- MUȘAT, Carmen 2021: *Textul ca pretext – abuzuri textuale și distorsiuni ale istoriei literare (II)*, in „Observator cultural”, nr. 1088, 24 noiembrie.
- NEUMAN, Dan 2021: *Contemporaneitatea literaturii – o chestiune de metodă*, in „Transilvania”, nr. 7-8, iulie-august, p. 90-102.
- POENARU, Florin 2021: *Istoria lui Iovănel – epitaful optzecismului*, in „Critica-catac”, 14 mai, <https://www.critica-catac.ro/istoria-lui-iovanel-un-eveniment/>, accesat în 9 octombrie 2022.
- STURZA, Cătălin 2020: *Proza românească după 1990. Tradiție, modele internaționale și forțele pieței*, București, Editura Muzeul Literaturii Române.
- TERIAN, Andrei 2013: *Istoria literaturii române în epoca globalizării*, in *Critica de export. Teorii, contexte, ideologii*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, p. 272-312.
- VANCU, Radu 2021: *Primul mythos de stânga al literaturii române contemporane*, in „Transilvania”, nr. 7-8, iulie-august, p. 139-143.